

УДК [323.21] (477.8) «1867/1914»

Монолатій І.

ОСВІТА ЯК КОРИГУВАЛЬНИЙ ФАКТОР МІЖЕТНІЧНИХ ВЗАЄМИН У ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОМУ РЕГІОНІ В ІМПЕРСЬКУ ДОБУ

Проаналізовано стратегію правлячих кіл Австро-Угорщини щодо середньої та вищої освіти в Галичині та на Буковині кінця XIX – початку XX ст. Обґрунтовано тезу, що тут, як засіб етнічної асиміляції «чужих», владою використано й освіту. Про це свідчать факти дискримінації етнічностей у розподілі ресурсів, обмеженні можливостей етнічних меншин здобувати середню й вищу освіту. Останнє не тільки ускладнювало досягнення ними вищої кваліфікації й високого соціального статусу, а й позбавляло можливостей реалізації цінностей добробуту. Автором прослідковано факти обмежень місцевими органами влади в царині середньої і вищої освіти. Розглянуто співвідношення національності та розмовної мови студентів класичних і технічних вишів Цислейтанії, а також Львівського і Чернівецького університетів та Львівської політехніки. Констатовано незаперечний факт поступового скорочення кількості студентів-українців з одночасним нехтуванням ними суто міських, практичних фахів. Прикладами латентних ціннісних суперечностей визначено студентські бійки та заворушення – вони засвідчили, що група, яка володіє низкою статусних властивостей, по-різному ранжованих у різних статусних ієрархіях, почувається незадоволеною і схильною до протестів.

Ключові слова: міжетнічні відносини, освіта, етнополітика, Австро-Угорщина.

Загальновідомо, що етнополітика Габсбургів другої половини XIX – початку XX ст. у мовній царині тісно переплелася з її стратегією в освіті – через забезпечення мовам титульних етносів у національних школах основного місця і збереження багатокультурності, а також започаткуванню шкільництва етнічних меншин. Розвиток середньої і вищої освіти кінця XIX – початку XX ст. засвідчив, з одного боку, нові можливості для народів імперії і труднощі для влади, з іншого – зміну старого корпоративного суспільства сучасними соціальними структурами та індустріальною економікою. Історично позбавлені мовних переваг південні слов'яни, чехи, словенці й українці вимагали для своїх народів ширших можливостей для освіти рідними мовами. Протестантські, юдейські чи православні релігійні спільноти, незалежно від національності, також вимагали покінчити з історичною дискримінацією з боку державних освітніх закладів, що розглядали католицизм панівною релігією [15, XVI, XVII].

Цьому сприяли проведені ще в 1850-х рр. неоабсолютистським режимом реформи на всіх освітніх рівнях, який таким чином намагався отримати добре освічених службовців та спеціалістів, а також лояльних до держави громадян. Тим більше, що в Конституції дуалістичної імперії було прямо озвучено право етнонацій на творення власного шкільництва та освіти рідною мовою: «...В краях, де проживає декілька народів, навчальні заклади повинні бути організовані так, щоб без застосування насилля для вивчення іншої крайової мови кожний з цих народів отримав необхідні можливості для освіти своєю рідною мовою» [3, 97]. Натомість реальна ситуація загалом в імперії і зокрема в досліджуваному хронотопі була далекою від цих декларацій. Приміром, питання про національність та мову в австрійській освітній цензі 1869 р. формально не вводили, однак із 1880 р. і до падіння монархії австрійські цензи містили запитання про розмовну мову (*Umgangssprache*), яка традиційно вважалася показником етнічної або національної належності. Тому, заповнюючи запитальники цензів, опитувані батьки могли вказувати будь-яку, хоча б трохи знайому їм мову, як засіб повсякденного спілкування, незалежно від свого походження чи віросповідання [5, 176].

Очевидно, що політика влади у сфері освіти мала певні позитиви для українського населення монархії, однак побоюючись виникнення міжетнічних сутичок на ґрунті доступу до освіти, місцева влада нерідко брала на себе керівництво освітніми процесами на місцях [8, 117–118]. Така реалізація шкільного закону 1869 р., принаймні, в Галичині й на Буковині виказує надію можновладців на акультурацію молодшої генерації «чужих». Не створюючи безпосередніх передумов для її асиміляції, вона формувала атмосферу лінгвістичної альтернативи, а отже – ситуацію ймовірності розриву комунікативних зв'язків із власним етносом.

Про це свідчать історичні факти. Так, якщо 1772 р. в Галичині майже не було народних шкіл і тільки одна середня школа для українців, то в 1843 р. вони вже мали 921 приватну початкову школу (при тому, що в поляків було 190 публічних початкових шкіл). У 1886 р. українці мали у своєму розпорядженні 1603 публічних і 3 приватні початкові школи (поляки – відповідно 1379 і 86)*. Слід зауважити, що якщо українські школи були тільки двокласні, то польські мали й старші класи. Сучасники-українці, описуючи важкі соціальні й психологічні умови праці, писали, що «бути у нас народним учителем – се значить виречити ся себе самого, відкинути всі утіхи і забави, не думати о красшій будуччині. Бути учителем таким, як сего вимагає школа у нас русинів, то не досить просьвічувати народ, ту треба боротись без упину не тільки о кавалок хліба, але з такою силою ворожих елементув, що справді сказати можна, се не йти жити, але терпіти муки. Се значить немов вступити в покутні мури монастиря, з-за котрих не сьміє бачити ся нічого, лиш науку і дітий. Сьвіт з щасливим життям і утіха зникає з его очий на віки» [7, 5].

* Докл. див.: *Монолатій І. С.* Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. : моногр. / І. С. Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. – С. 229.

Провісником усталення етнополітичної поведінки українців стала боротьба за народну, середню і фахову школи, адже, як стверджував С. Смаль-Стоцький, «...від школи залежний духовний розвиток суспільності, цілого загалу» [8, 128]. На початку ХХ ст. українські послі рейхсрату, Галицького і Буковинського крайових сеймів постійно вимагали від органів влади на місцях «як найскорше заспокоїти культурні і економічні потреби руського народу в Австрії, яких він віддавна домагається... а особливості потреби на полі шкільництва через засноване потрібного числа руских шкіл всяких категорій» [6, 257].

Боротьба міських і сільських українців за рідну школу – свідчення асинхронності в її динаміці. Адже українська освіта мала порівняно слабшу економічну основу, а внаслідок своєї консервативності українці не розуміли користі і необхідності освіти. Зокрема, через важке матеріальне становище селяни не мали змоги утримувати дітей не тільки в середніх і вищих, а й часто в початкових школах. Цим сюжетом просякнуті тогочасні твори української художньої літератури. Їхніми авторами, зазвичай, були недавні учні народних шкіл і українських гімназій, вихідці з галицьких і буковинських сіл (згадаймо хоча б «Покутську трійцю» – В. Стефаника, Л. Мартовича, М. Черемшину). Живучим був і усталений погляд, що національну інтелігенцію недопустимо гіперпродувати з нижчих станів – селян, ремісників та ін. До того ж, через відсутність національної вищої школи українці не мали змоги забезпечити неперервність освіти.

Незважаючи на такий невідрадний стан справ, розвиток українського шкільництва в досліджуваному хронотопі відображав ціннісні орієнтири місцевої етнічної більшості: вже навесні 1911 р. соціал-демократ Ю. Бачинський стверджував, що «...середнім і нисшим шкільництвом, заходами коло закладання і удержування приватних українських гімназій і народних шкіл захопленний майже весь загал української суспільности в Галичині і майже весь загал вкладає ту свої гроші і працю» [1, 202].

Суттєвим показником функціонування закладів освіти в Галичині традиційно вважають 1911/12 н. р. Тоді для міського населення краю функціонувало 11 публічних і 21 приватна школа з польською мовою викладання, а з українською – тільки 2, приватні [10, 574]. Загалом у 1911/12 н. р. відсоток публічних шкіл із польською мовою викладання становив 54,8%, натомість українських – 44,7% [9, 105]. Про дискримінаційну політику крайової влади щодо українців свідчить і те, що в середній освіті Галичини домінували поляки: 296 середніх шкіл і ремісничих училищ з польською мовою викладання (1911/12 н. р.) проти 12-ти подібних закладів з українською мовою викладання (тим більше, що українці не мали жодного реального училища). Офіційна статистика показує, що в 1912 р. одна українська середня школа припадала на 520 (!) тис. осіб, а одна польська – на 52 тис. [10, 574].

Ще однією суттєвою перешкодою в розвитку етнічного шкільництва – і українського, і польського – на західноукраїнських землях були відсутність т. зв. шкільного примусу, нестача коштів на народну освіту, а також небажання батьків, передусім із сільських місцевостей, віддавати дітей до школи. Багато

сільських гмін у найубогіших районах східної частини Галичини не виявляло жодного зацікавлення до фінансування народних шкіл. Цей невідрадний стан відповідав світоглядним засадам старшого, консервативного, покоління, яке не бачило потреби в розвії освіти. Тому проблема ліквідації анальфabetизму [неписьменності, неграмотності. – Ред.] включно до вибуху Першої світової війни була не менш важливою, ніж розвиток самої мережі навчальних закладів – від початкової до вищої школи [9, 97, 98].

Згідно з австрійською статистикою, анальфabetизм поляків і українців Цислейтанії у 1910 р. становив 27,4% і 61,0% відповідно, при 16,5% загалом у Цислейтанії [9, 105]. Про неписьменність молоді в 11–20-річному віці в досліджуваному хронотопі свідчать такі цифрові дані:

Таблиця 1

**Неписьменність 11–20-річної молоді в Галичині (з Буковиною)
в 1890–1910 рр. (у відсотках)**

Рік	Галичина		Австрія	
	віком 11–20-ти років	загалом	віком 11–20-ти років	загалом
1890	61,94	69,33	24,10	28,43
1900	43,85	56,88	17,32	22,73
1910	24,12	41,83	10,00	16,52

Примітка: Таблиця 1 укладена за: [13, 625].

На 1910-ті рр. в національному відношенні в усій Галичині (разом із Буковиною) серед 11–20-річної молоді було 14,33% неписьменних поляків і 39,06% українців. Кількість анальфabetів (понад 10-річного віку) в галицьких містах становила: у Кракові – 10,37%, у Львові – 13,95%, в інших містах з понад 20 тис. населенням – від 15,09% (Подгуже) до 26,36% (Коломия) [13, 612]. Найгіршою була ситуація в галицьких повітах: Турківському (77,45%), Косівському (73,11%), Леському (73,27%), Печеніжинському (73,09%), Надвірнянському (69,45%) і Богородчанському (69,01%) [13, 603–605]. Неписьменність чоловіків і жінок була суттєвим гальмом в освіті населення досліджуваних теренів у розрізі етнонаціональної структури галицьких округів. Це ілюструє табл. 2.

Певну суголосність із діями крайової влади у сфері освіти мала ситуація на Буковині [8, 126–130]. Згідно з австрійською статистикою, в 1859 р. на Буковині існувала 101 початкова школа, в якій навчався 7471 учень; у 1862 р. їх кількість зросла до 122, зокрема 64 греко-православних, 42 католицькі, 12 евангелістських, 2 єврейські, 1 вірменська і 1 старовірів. Після 1867 р. крайова влада почала створювати нові початкові й середні школи. Вже 1870/71 н. р. на Буковині функціонувало 167 шкіл, зокрема 65 зі слов'янськими мовами викладання і 45 із кількома мовами викладання [12, 138]. На межі XIX–XX ст. на Буковині було 147 публічних народних шкіл з українською мовою викладання, в 1913/14 н. р. їхня кількість зросла до 187-ми [10, 574].

**Неписьменність чоловіків і жінок
у розрізі етнічної структури населення округів Галичини у 1910 рр.
(у відсотках)**

Округи	Чоловіки	Жінки	Разом
понад 90% поляків	24,74	26,35	25,38
50–90% поляків	29,00	36,49	32,85
50–90% українців	45,70	58,69	52,33
змішані: польсько-німецькі	12,74	13,87	13,24

Примітка: Таблиця 2 укладена за : [13, 630].

Характеристику середньої освіти подає часопис «Буковина», який 1891 р. писав: «Буковинські середні й фахові школи попросту не для нас, українців, а для жидів і кількох німців, бо всі вони німецькі (окрім волоської гімназії в Сучаві). Не відмовляємо німцям, ані жидам, а особливо волохам, мати на Буковині свої середні школи, але жадаємо того самого і для себе. Яким чином приходимо ми до того, щоб наших дітей мучено чужими мовами викладовими?! Фраза про німецьку культуру й ширше поле ділання для людей, образованих на німецькій мові, – пуста! Ми маємо свою культуру, а український край має досить місця для нас! Чужого не бажаємо, в чуже не вибираємося! Що ж нам, українцям, за хосен з німецьких шкіл середніх та волоських семінарій? До них вступає річно невеличке число українських учнів, а намучившись без міри вськими чужими мовами й мріями, кінчить річно ледве кілька з них школи, а й тих хіба чудодивом остаються один-два щирими українцями...» [2, 683–684].

Напередодні Першої світової війни, в 1913/14 н. р. на Буковині функціонували дві гімназії з українською мовою викладання, дві гімназії з німецькою і українською мовами, одна змішана з німецькою, румунською та українською викладовими мовами, одне ремісниче училище і два нижчих сільськогосподарських навчальних заклади з українською мовою викладання [10, 574]. Така ситуація не задовольняла потреб українців і румунів – двох найбільших народів цього краю. Тому вимоги реформування середньої освіти і збільшення числа шкіл з українською і румунською мовами викладання почергово висували депутати крайового сейму – як української, так і румунської фракцій. Інколи до них приєднувалися домагання збільшення шкіл для буковинських поляків [6, 257].

Суголосними були тенденції й у царині вищої освіти [5, 159–162]. Важливою особливістю пріоритетів влади щодо вимог українців у високому шкільництві стали відкриття кафедр з українською мовою викладання у Львівському (до десяти кафедр, зокрема історії Східної Європи) та Чернівецькому університетах (кафедра української мови та літератури), а також зобов'язання стосовно відкриття окремого українського університету. Зауважмо, що робилося це, незважаючи на те, що в 1900 р. українці становили тільки 4,1% від усіх австрійських слухачів вищої школи, а поляки – 17,5% [11, 173–174]. На початку XX ст. студенти-українці становили 0,6% у Віденському університеті, в університеті

Граца – 0,3%, університеті Інсбрука – 0,2%, в Чернівецькому – 12,2%, Львівському – 29,4%, Краківському – 1,2%. В університетах Кракова і Львова в 1886 р. навчалось 379 українських і 648 польських студентів. У Львівській політехніці в 1913/14 н. р. з 1808 слухачів тільки 105 осіб були українцями; у Вищій ветеринарній школі студіювали 47 українців і 166 поляків, у Краківській академії мистецтв – відповідно 14 і 142 особи [10, 576].

У випадку Львівського університету ми відзначаємо поступове скорочення кількості українців – із 41,7% у 1873 р. до 23,4% у 1913 р. Домінуючі позиції тут упевнено посідали поляки, незважаючи на те, що в період 1863–1902 рр. спостерігалось зростання (від 29,7% до 72,2%), а от за 1902–1913 рр. чисельність студентів-поляків скоротилась до 64,7%. Натомість у Чернівецькому університеті, де в 1883 р. налічувалось тільки 12,7% українців, у 1913 р. їх було вже 26,1%. Тут конкуренцію українцям становили румунські студенти, кількість яких хоча й знижувалась – з 37,1% у 1893 р. до 26,2% у 1913 р., однак залишалась стійкою. Показовою вважаємо й ситуацію з євреями. Скажімо, в 1857 р. вони становили 3,6% загальної кількості студентів Львівського університету, а в подальшому як такі взагалі не реєструвалися. Ми припускаємо, що у випадку Львівського університету більшість із них записувалась як поляки, а в Чернівецькому – як німці або румуни. Однак найразючішою була ситуація у Львівській політехніці: в 1913 р. тут навчалось 93,7% поляків проти 5,5% українців.

Це, з одного боку, переконливе свідчення дискримінаційної політики щодо етнічної більшості регіону в царині вищої технічної освіти, а з другого – незаперечний факт тогочасного нехтування українцями суто міськими, практичними фахами. Про таку тенденцію свідчить і статистика українських та польських студентів університетів та вищих технічних шкіл Цислейтанії.

Оскільки латентні соціокультурні суперечності в університетах мали властивість час від часу «пробиватися» назовні, такими прикладами ми вважаємо студентські бійки й заворушення. Їхня основа – боротьба за етнічні, соціальні та мовні права студентів вищів. Пропонуємо поглянути на їхню особливість очима їх безпосередніх учасників.

Зокрема знаний згодом польський математик Г. Штайнгаус згадував про Львівський університет таке: «Час від часу русини (які вже встигли назватися українцями, до чого мали найсправедливіше право, але не розуміли, що це право не зобов'язує інший народ, який у своїй мові має іншу назву українців, так як німці не мають права жадати від нас назви дойче) організовували демонстрації, вимагаючи збільшення руських кафедр, власного українського університету, запровадження руської мови для урядування і т. д. Частина польської молоді реагувала на це контрдемонстраціями. Під час одного такого збурення русини зайняли частину головної будівлі [університету. – І. М.] при вулиці Святого Миколая і забарикадувалися лавками, а Поляки зайняли решту будинку і почали регулярну війну... Боротьба тривала три дні; билися пасками і бомбардували навзаєм полінами для опалювання. Часом були оголошення щодо складання зброї, годину чи більше, щоб забрати поранених; під час перерв противники частувалися цигарками і приязно розмовляли...» [13а, 38].

**Студенти Львівського і Чернівецького університетів
та Львівської політехніки згідно з національністю або рідною мовою
в 1857–1913 рр. (у відсотках)**

Рік	Львівський університет									Чернівецький університет									
	Німці	Чехи	Поляки	Українці	Словенці	Сербо-хорвати	Румуни	Угорці	Євреї	Інші	Німці	Чехи	Поляки	Українці	Сербо-хорвати	Румуни	Угорці	Євреї	Інші
1857	15,5	0,8	32,6	45,6	–	–	1,3	0,3	3,6	–	Відомостей немає								
1863	16,0	2,9	29,7	49,4	–	0,3 (с)	0,6	1,1	–	–									
1873	4,5	–	53,8	41,7	–	–	–	–	–	–									
1883	0,3	–	64,7	34,8	–	–	–	0,1	–	0,1	39,6	0,3	9,2	12,7	–	37,1	0,8	–	0,3
1893	0,2	–	67,9	31,7	–	–	–	–	–	0,2	47,7	0,9	8,1	9,5	–	31,1	–	–	1,4
1902	0,3	0,1	72,7	26,4	0,1	0,1 (х)	–	0,1	–	0,2	54,5	0,7	6,5	9,9	1,9 (х)	24,1	–	–	2,4
1913	0,4	–	64,7	23,4	–	–	–	–	–	11,5	38,1	0,3	6,4	26,1	1,0 (х)	26,2	0,1	–	1,7
Львівська політехніка																			
1857	23,8	–	43,4	6,5	–	–	1,7	0,4	23,8	0,4	Відомостей немає								
1874	3,0	0,9	87,5	8,3	–	–	–	0,3	–	–									
1893	–	–	92,5	4,7	–	–	–	0,4	–	2,4									
1902	0,1	0,7	89,4	5,5	–	–	–	–	–	4,3									
1913	0,2	0,3	93,7	5,5	–	–	0,1	0,2	–	–									

Пояснення: (С) серби; (Х) хорвати.

Примітка: Таблицю 3 укладено за: Urbanitsch P. Die Deutschen in Österreich. Statistisch-deskriptiver Überblick / Peter Urbanitsch // Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Im Auftrag der Kommission für die Geschichte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie (1848–1918) herausgegeben von Adam Wandruszka und Peter Urbanitsch. – Band III: Die Völker des Reiches. – 1. Teilband. – Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1980. – Tabelle 10.

Натомість бійки українських і румунських студентів у Чернівцях з певною іронією описував австрійський письменник і журналіст Г. Дроздовський. Зокрема він згадував про бійку в середмісті, на Нойє-Вельт-гассе, де «... румунські студенти билися палицями зі своїми українськими товаришами. Там стояв страшний крик і оглушливий тріск, і можна було подумати, що наш тоді ще мирний світ скотився до краю прірви. Поліція у таких випадках не втручалася, і боротьба бушувала без помітної переваги якоїсь зі сторін» [За, 118]. Коли ж бійка остаточно набридала містянам, дехто вигукував: «Перестаньте, панове! Як Вам не соромно, адже Ви – студенти!». У таких випадках, як

згадає Г. Дроздовський, хтось із фігурантів бійки міг підняти свою університетську шапочку і хриплим від запалу голосом промовити: «Пробачте, шановна пані!», а потім і до своїх спільників і ворогів: «Всім геть звідси!» [3а, 119]. Щоправда, масових бійок, чи пак побоїщ, за етнічними чи релігійними ознаками в досліджуваний час у Чернівцях не було. «Тут товариства іноді досить довго, але аж ніяк не завжди, протистояли одне одному, і вистачало лише малесенької іскорки, ба, навіть одного запального дотепного слівця, як уже був привід, щоб наступного разу розпочати цехову [між студентськими корпораціями. – І. М.] бійку, супроводжувану словесною вибухівкою плюс гулями» [3а, 118]. Їм протистояли спорадичні сутички, частково спричинені етнічною антипатією чи особистими порухами.

Таблиця 4

**Професійне спрямування українських і польських студентів
у ВНЗ Австро-Угорщини***

Професійне спрямування	Українці	Поляки
Теологія	306 (20,0)	229 (2,6)
Право	788 (51,6)	3 165 (36,3)
Медицина	65 (4,2)	881 (10,1)
Філософія	231 (15,1)	2 187 (25,1)
Техніка	88 (5,8)	1 865 (21,4)
Агрокультура	23 (1,5)	202 (2,3)
Ветеринарія	18 (0,6)	100 (1,1)
Гірнична справа	9 (1,2)	94 (1,1)
Разом	1 528 (100,0)	8 723 (100,0)

* Згідно зі спеціальностями (університетів і вищих технічних шкіл) та рідною мовою слухачів.

Примітка: Таблицю 4 укладено за: [14, Tabelle 11].

Керуючись міркуваннями Дж. А. Гешвендера про те, що група, яка володіє низкою статусних властивостей, по-різному ранжованих у різних статусних ієрархіях, почуватиметься незадоволеною і схильною до заворушень, ми можемо стверджувати про інтенсифікацію групового незадоволення етнофорами-українцями своїм статусом у царині університетської освіти. Ймовірно, йдеться про т. зв. статусну несумісність (Г. Ленські) – умови, за яких та чи інша частина суспільства не задоволена політичним впливом, який узгоджується з власною концепцією справедливості, і група стає джерелом закликів до бунту/заколоту.

Таким чином, соціокультурні суперечності й конфлікти, які виникали в процесі взаємодії етнічних груп у досліджуваному хронотопі в царині освіти, ми визначаємо як граничне загострення суперечностей у процесі спільного відтворення соціальної реальності між великими соціальними спільнотами – етнічними і конфесійними. Ці суперечності ґрунтувалися на порушенні системи культурних цінностей в етнічному, релігійному чи цивілізаційному аспектах і на цій підставі приниженні соціального статусу (реально чи уявно).

Monolatiј I. Education as a corrective factor of inter-ethnic relations in the West-Ukrainian region in Imperial period. The article analyzes the strategy of government of the Austro-Hungaria in secondary and higher education in Galicia and Bukovina late XIX – early XX centuries. Substantiated the thesis that there is, as a tool of ethnic assimilation of «foreign», the government used, and education. This is evidenced by the fact of discrimination in the allocation of resources, ethnicity, disability ethnic minorities to secondary and higher education. The latter is not only difficult to achieve their highest qualification and high social status, but also loses the opportunity to implement the values of welfare. The author analyzes the facts of restrictions by local authorities in the field of secondary and higher education. The correlation nationalities and speaking students of classical and technical colleges of Cisleithania and Lviv and Chernivtsi Universities and the Lviv Polytechnic. Stated that it is a fact of gradual reduction in the number of students-Ukrainian, while ignoring them purely urban, practical disciplines. Examples of latent value conflicts identified and student fights and riots – an example of the group, which owns a number of properties of status, are ranked differently in different status hierarchies, feels frustrated and prone to unrest.

Key words: ethnic relations, education, ethnic policy, Austria-Hungary.

Монолатий І. С. Образование как корректирующий фактор межэтнических отношений в западноукраинском регионе в имперский период. Проанализирована стратегия правящих кругов Австро-Венгрии по отношению к среднему и высшему образованию в Галичине и на Буковине конца XIX – начала XX веков. Обоснованно тезис, что здесь, как средство этнической ассимиляции «чужих», власть использовала также и образование. Об этом свидетельствуют факты дискриминации этничности в распределении ресурсов, ограничение возможностей этнических меньшинств получать среднее и высшее образование. Это не только затрудняло достижения ими высшей квалификации и социального статуса, но и лишало этнические группы возможности реализации ценностей благосостояния. Автором проанализированы факты ограничений местными органами власти в области среднего и высшего образования. Рассматривается соотношение национальности и разговорной речи студентов классических и технических вузов Цислейтании, а также Львовского и Черновицкого университетов и Львовской политехники. Констатируется, что она является неоспоримым фактом постепенного сокращения количества студентов-украинцев с одновременным пренебрежением ими сугубо городских, практических специальностей. Примерами латентных ценностных противоречий названы и студенческие драки и беспорядки – пример того, что группа, которая владеет рядом статусных свойств, по-разному ранжированных в различных статусных иерархиях, чувствует себя неудовлетворенной и склонной к беспорядкам.

Ключевые слова: межэтнические отношения, образование, этнополитика, Австро-Венгрия.

Література

1. *Бегей І.* Юліан Бачинський: соціал-демократ і державник / Ігор Бегей. – К. : Основні цінності, 2001. – 256 с.
2. Буковина – її минуле і сучасне / за ред. Д. Квітковського, Т. Бриндзана, А. Жуковського. – Париж; Філадельфія; Дітройт : Зелена Буковина, 1956. – 950 с.
3. *Добржанський О. В.* Національний рух українців Буковини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. / О. В. Добржанський. – Чернівці : Золоті литаври, 1999. – 574 с.
- 3а. *Дроздовський Г.* Тоді в Чернівцях і довкола. Спогади старого австрійця / Георг Дроздовський. – Чернівці : Молодий буковинець, 2001. – 256 с.
4. Заява руских послів // Руслан. – 1903. – 8 (21) серпня. – С. 1; 1904. – 5 (18) листопада. – С. 1.
5. *Коэн Г.* Политика в области высшего и среднего образования в Австрии в конце ХІХ – начале ХХ вв. / Гари Коэн ; отв. ред. : Т. М. Исламов, А. И. Миллер // Австро-Венгрия: опыт многонационального государства. – М. : РАН, Ин-т славяноведения и балканистики, 1995. – С. 155–199.
6. *Монолатій І. С.* Інші свої. Політична участь етнічних акторів пізногабсбурзьких Галичини і Буковини : моногр. / І. С. Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2012. – 432 с.
7. *О. Г.* Народне учительство а суспільність / О. Г. – Коломия : Накладом вчит. спілки, 1912. – 24 с.
8. *Скорейко Г. М.* Населення Буковини за австрійськими урядовими переписами другої половини ХІХ – початку ХХ століття: Історико-демографічний нарис / Г. М. Скорейко. – Чернівці : Прут, 2002. – 218 с.
9. *Vaczkowski M.* Analfabetyzm w Galicji w dobie konstytucyjnej (1867–1914) / Michał Vaczkowski // *Naród – Państwo – Europa Srodkowa w ХІХ і ХХ wieku* / pod red. : Artura Patka i Wojciecha Rojka. – Kraków, 2006. – S. 97–113.
10. *Bihl W.* Die Ruthenen / Wolfdieter Bihl // *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Im Auftrag der Kommission für die Geschichte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie (1848–1918) herausgegeben von Adam Wandruszka und Peter Urbanitsch. – Band III : Die Völker des Reiches. – 1. Teilband. – Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1980. – S. 555–584.*
11. *Otruba G.* Die Universitäten in der Hochschulorganisation der Donaumonarchie – nationale Erziehungsstätten im Vielvölkerreich 1850–1914 / G. Otruba // *Student und Hochschule im 19. Jahrhundert. Studien und Materialien, hrg. von Christian Helfer und Mohammed Rassem. – Göttingen, 1975. – S. 75–158.*
12. *Petraru M.* Polacy na Bukowinie w latach 1775–1918. Z dziejów osadnictwa polskiego / Marius Petraru. – Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2004. – 222 s.
13. *Rom A.* Der Bildungsgrad der Bevölkerung Österreichs und seine Entwicklung seit 1880, mit besonderer Berücksichtigung d. Suteden- und Karpatenländer / A. Rom // *Statistische Monatschrift. – 1914. – Fefte 19. – S. 595–630.*
- 13а. *Steinhaus H.* Wspomnienia i zapiski. W opracowaniu Aleksandry Zgorzelskiej / Hugo Steinhaus. – Londyn : ANEKS, 1992. – 587 s.
14. *Urbanitsch P.* Die Deutschen in Österreich. Statistisch-deskriptiver Überblick / Peter Urbanitsch // *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Im Auftrag der Kommission für die Geschichte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie (1848–1918) herausgegeben von Adam Wandruszka und Peter Urbanitsch. – Band III : Die Völker des Reiches. – 1. Teilband. – Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1980. – S. 33–153.*
15. *Wandruszka A.* Katholisches Kaisertum und multikonfessionelles Reich / Adam Wandruszka // *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Im Auftrag der Kommission für die Geschichte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie (1848–1918) herausgegeben von Adam Wandruszka und Peter Urbanitsch. – Band IV : Die Konfessionen. – 2., unveränderte Auflage. – Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1995. – S. ХІ–ХVІ.*